

„Eltörött a hegedű”. Hangszerrombolás a Filharmóniai Társaság 1929-es Dohnányi vezette pozsonyi hangversenyén¹

Az 1919-ben a Filharmóniai Társaság elnökkarnagyi székét elfoglaló Dohnányi már egy évtizede vezette együttesét, amikor 1929-ben első ízben lépett fel a karmesteri pulpituson szülővárosában, a trianoni békediktátum következtében az ország határain kívülre került Pozsonyban. A zenekart ugyan már korábban, 1925-ben meghívták az egykori történelmi koronázóvárosba – ahol akkor Dohnányi amerikai koncertkörútja miatt nem szerepelhetett –, arra viszont Dohnányi biztosan nem gondolt, hogy amikor néhány évvel később szülővárosába érkezik, milyen fogadtatásban részesül. A Filharmonikusok 1929. február 28-i nürnbergi és március elsejei salzburgi hangversenyeik után érkeztek Pozsonyba, ahol – mint ahogy a koncert előtt az együttes tagjai észrevették – a zenekar hangszereinek egy részét súlyosan megrongálták.

Egy névtelenségbe burkolózó újságíró *Az Est* címlapján a Filharmóniai Társaságot ért támadásról jelentetett meg 1929 márciusában egy cikket. Beszámolójában, amelynek az „Eltörött a hegedű” címet adta, természetesen nem csupán a zenekar hangszereit ért rongálásra, hanem Zerkovitz Béla egy évvel korábban, 1928-ban bemutatott és csakhamar nagy népszerűsége szert tett operettjére is utalt (*Eltörött a hegedűm*).²

Pozsony szab[ad]. kir[ályi]. városában, a magyar filharmonikusok hegedűje és többi hangszere tört ott össze. De ne szépítsük a szót, mondjuk ki magyarul, összetörték, megrongálták, hasznavehetetlenné tették a hangszerüket – nem Pozsony városában, hanem Bratislavában, nemtudomén [sic] miféle zsupánság fővárosában.³

Bár a szóban forgó esemény háttérben nyilvánvalóan – a trianoni békeszerződés következtében kialakult – politikai természetű okok állhattak, az együttest ért támadás számos

¹ Jelen tanulmány az „Évfordulók nyomában 2019” című konferencián, 2019. november 14-én elhangzott előadás szerkesztett változata. A dolgozat az NKFIH K 123.819-es számú és az Új Nemzeti Kiválóság Program, ÚNKP-19-3 kódszámú pályázatainak támogatásával jött létre.

² Nem ez volt az egyetlen cikk, amely a filharmonikusokkal történt eset kapcsán a Zerkovitz operett címére asszociált. Lásd pl.: Vulpes, „Eltörött a hegedűm”, *Ujság* V/54 (1929. március 6.): 6.

³ N. N., „Eltörött a hegedű”, *Az Est* XX/54 (1929. március 6.): 1.

további kérdést vet fel. A sajtóban megjelent híradásokon kívül ugyanis jóformán semmiféle információ nem áll rendelkezésünkre a Filharmonikusok hangszereit ért esetről. Az együttes archívumának gyűjteményében a magyarországi híradásokon kívül nem találhatóak olyan beszámolók, amelyek Csehszlovákia területén jelentek meg a szóban forgó merényletről. A Filharmóniai Társaság jegyzőkönyvének bejegyzései egyáltalán nem említik a zenekart ért súlyos veszteségeket annak ellenére, hogy a zenekar – a sajtóbeszámolók szerint legalábbis – hivatalos feljelentést tett ismeretlen tettes ellen.⁴ Arról sem olvashatunk az irattári dokumentumokban, hogy az együttes hangszereire kiutazásuk előtt biztosítást kötöttek volna – erről is csupán a sajtóból értesülünk.⁵ Jóformán semmit nem tudunk a Filharmóniai Társaság hangszerparkjáról sem: annak összetételéről, a hangszerek kvalitásáról és számáról (ti. voltak-e cserehangszerek).⁶

Már csak azért is vizsgálódást igényelnek a történetek, mert a pozsonyi hangverseny után hazatért zenekar budapesti koncertjei a megrongált hangszerek ellenére sem maradtak el. Különös, hogy Dohnányi egyik nyilatkozatában sem tért ki – sem akkor, sem később – a zenekart ért káresetre, jóllehet a zeneszerző személyesen kötődött Pozsony városához. A Filharmóniai Társaság történetét összefoglaló kötetekben – például a zenekar Dohnányi-korszakában napvilágot látott kiadványban⁷ – szintén nem kerül említésre a rongálás története.⁸ Ennek következtében vizsgálódásom során a sajtóban fennmaradt híradások alapján próbálom rekonstruálni a szóban forgó esemény lehetséges körülményeit, különös figyelmet fordítva az aktuális politikai helyzetre.

⁴ Lásd például: N. N., „Melles Béla elmondja a pozsonyi hangszerrombolás történetét”, *Ujság* V/53(1929. március 5.): 3.

⁵ I.h.

⁶ Bár a Filharmóniai Társaság és az Operaház hangszerparkjának létezéséről egyelőre nem áll rendelkezésünkre semmiféle dokumentum, az 1923-ban alakult Székesfővárosi Zenekar történetéről szóló összefoglaló kötet azonban utalt arra, hogy a zenekar a kezdetektől fogva hangszereket vásárolt. Mint a szóban forgó szövegből kiderül az 1930-as évek végére már 364 tételre rúgó „zenekari tárgyat” – amelybe például az állványok is beletartoztak – tudhatott magáénak az együttes, közülük pedig a zongora, hárfá és cseleszta hangszerek kerültek említésre. Lásd Bor Dezső és Bor György (összeáll.), *Bor Dezső emlékkönyv* (Budapest: [Kiadó nélk.], 1998), 9. és 113. Egy 1936-os, Dohnányi által megfogalmazott, egy állandó budapesti hangversenyzenekar tervezett felállításáról szóló szövegben maga is utalt az együttes hangszereire: „a volt Fővárosi Zenekar hangjegy- és hangszertára valamint egyéb vagyona az új zenekar tulajdonába kerülne”. A dokumentumot lásd az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának Dohnányi-gyűjteményében (Fond 2/II.1/3).

⁷ Csuka Béla, *Kilenc évtized a magyar zeneművészet szolgálatában. A Filharmóniai Társaság Emlékkönyve 90 éves jubileuma alkalmából* (Budapest: Filharmóniai Társaság, 1943).

⁸ Sem a Breuer szerkesztette 125. évfordulón megjelent kötet, sem pedig a Bónis Ferenc tollából származó 150. jubileum alkalmából megjelent kiadvány nem tesz említést a hangszerrombolásról. Lásd: Breuer János (szerk.), *A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának 125 esztendeje (1853–1978)* (Budapest: Zeneműkiadó, 1978); Bónis Ferenc, *A Budapesti Filharmóniai Társaság százötven esztendeje, 1853–2003* (Budapest: Balassi Kiadó, 2005).

A Filharmóniai Társaság 1929. március 3-i pozsonyi hangversenyét követően számos budapesti sajtótermék jelentetett meg rövid híradást a történekről. Nyilvánvaló, hogy a támadásnak nem más lehetett a célja, mint hogy megakadályozzák a magyarországi együttes pozsonyi hangversenyét.⁹ Volt azonban néhány hosszabb terjedelmű írás, amely politikai okokra vezette vissza az együttest ért támadást. Valójában nem ez volt az egyetlen magyarok ellen irányuló cselekedet az immár csehszlovák Pozsonyban. A soknemzetiségű városban a nemzetiségi kérdés ugyanis állandó feszültségeket keltett, aminek eredményeképp az új hatalmi berendezkedés által felbujtott támadók a város több magyar vonatkozású műemlékét megrongálták vagy teljes mértékben megsemmisítették.¹⁰

A Filharmonikusok hangszereit ért támadást¹¹ Az *Est*, a *Budapesti Hírlap* és az *Uj Nemzedék* például az 1921-ben lerombolt Mária Terézia szoborral történt barbár magatartással állította párhuzamba; e szobrot a pozsonyi születésű Fadrusz János készítette. A párhuzam ugyanakkor a közelmúltban történt események miatt juthatott a cikkírók eszébe: 1928-ban ugyanis egy, a Nemzeti Múzeumban megrendezett kiállításon a szétzúzott szobor maradványait ünnepélyes keretek között közszemlére bocsátották.¹² Mindezek fényében különös, hogy korábban, amikor 1925-ben a Filharmóniai Társaság Pozsonyban szerepelt, nem történt hasonlóan ellenséges fellépés a magyarok ellen – bár feltételezhetően azért nem, mert az akkori utazás a csehszlovák állam meghívása nyomán valósult meg.

Ahogy a szoborcsoport megrongálását 1921-ben,¹³ úgy a Filharmonikusok hangszereit ért támadást is néhány sajtóhíradás egyenesen a „vandalizmus” szófordulattal jellemezte. E

⁹ Lásd például: N. N., „Erőszakkal akarták meggátolni a magyar filharmonikusok pozsonyi szereplését”, *Budapesti Hírlap* XLIX/53 (1929. március 5.): 12; N. N., „Pozsonyban tönkretették a magyar filharmonikusok hangszereit”, *Magyarország* XXXVI/53 (1929. március 5.): 5; N. N., „Összetörték Pozsonyban filharmonikusaink hangszereit”, *Pesti Napló* LXXX/53 (1929. március 5.): 10.

¹⁰ Michaela, Miroslav, „A »nemzeti elnyomás« mint történeti identitáspolitikai argumentum”, in uő., *Trianon labirintusában. Történelem, emlékezetpolitika és párhuzamos történetek Szlovákiában és Magyarországon* (Békéscsaba–Budapest: Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete – Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete, 2016), 74–94. Ide 87. Olay Ferenc 1930-as írásában több oldalon keresztül tárgyalja azt a számos magyar vonatkozású emlékművet, amelyet az elszakított területeken megrongáltak. Olay Ferenc, „A magyar emlékművek és a magyar művészet sorsa az elszakított területeken 1918–1928”, *Budapesti Szemle* 216/628 (Budapest: Franklin-Társulat, 1930), 348–385.

¹¹ N. N., „Eltörött a hegedű”, *Az Est* XX/54 (1929. március 6.): 1., N. N., „Cseh muzsika”, *Budapesti Hírlap* XLIX/54 (1929. március 6.): 1., (–ö), „A trombiták lovagjai”, *Uj Nemzedék* XI/54 (1929. március 6.): 5.

¹² N. N., „Mária Terézia szétzúzott szobra... A Nemzeti Múzeum új szerzeményeinek kiállítása”, *Pesti Napló* LXXXIX/117 (1928. május 24.): 7. A megcsonkított szobrot ugyanakkor több sajtóorgánium a trianoni békeszerződés következtében megcsonkított országgal állított párhuzamba. Lásd: N. N., „Állítsuk fel a csonka ország csonka szobrát”, *Magyarország* IX/171 (1928. július 29.): 9.

¹³ N. N., „A pozsonyi vandalizmus”, *Világ* XII/266 (1921. november 26.): 4.

tekintetben pedig különösen néhány vidéki lap – például a *Szegedi Új Nemzedék*¹⁴ vagy a miskolci *Reggeli Hírlap*¹⁵ – jóval merészebben fogalmazott a fővárosi lap társakhoz képest. A sajtóorgánumok közül a *Békésmegyei Közlöny* volt az egyetlen, amely zenészeket, mégpedig „irigy cseh muzsikusokat” gyanúsított meg a rongálással kapcsolatban.¹⁶ Apponyi liberális szellemiségű lapja a *Magyar Hírlap* óvatosabb hangnemben számolt be a Pozsonyban törtétekről, ugyanis nem mondta ki, hogy Pozsonyban rongálták meg a hangszereket.¹⁷ Az írás szerint ugyanis Nürnberg és Pozsony között történhetett a szóban forgó eset, ami már csak azért sem helytálló, mert a két állomás között Salzburgban is fellépett az együttes, így nyilvánvalóan csak ezt követően – Salzburg és Pozsony között, vagy már Pozsonyban – sérülhettek meg a hangszerek.

A történeteket a legrészletesebben Melles Béla, a zenekar hangversenymestere és a Társaság titkára foglalta össze az *Ujság* című (szabadelvű) napilap kérésére:

Mikor Pozsonyban kiszálltunk szombaton este tizenegy órakor, a legnagyobb megdöbbenéssel értesültünk arról, hogy hangszereinket, amelyek személypoggyásznak voltak feladva, nem akarják kiadni. [...] Tiltakozásunk azonban hiábavaló volt. A pozsonyi állomáson arra való hivatkozással[,] hogy a vámügyi kirendeltség közbenjött [sic!] nélkül nem adhatják ki a hangszereket, visszatartották az egész hangszerkészletet. Vasárnap délelőtt egy órával a hangverseny megkezdése előtt jutottunk csak hangszereinkhez. Mi magunk is segédkeztünk a társzekeréről felhordani a hangszerezsládákat a Vigadó termébe és magunk bontottuk fel a tokokat. Megdöbbenve láttuk, hogy ismeretlen tettesek a hangszerek egy részét teljesen hasznavehetetlenné tették.¹⁸

A fenti sorok alapján úgy tűnik, hogy szándékosan – talán az előre eltervezett rongálás miatt, vagy, mert korábban, az utazás során megtörtént gondatlanság miatt bekövetkezett károkat időhúzással próbálták meg eltüntetni – húzta az időt a csehszlovák vasúttársaság. És mivel

¹⁴ N. N., „Cseh vandalizmus Pozsonyban”, *Szegedi Új Nemzedék* XI/53 (1929. március 1.): 1.

¹⁵ N. N., „A pozsonyi vandalizmus”, *Reggeli Hírlap* XXXVIII/53 (1929. március 5.): 9.

¹⁶ N. N., „Irigy cseh muzsikusok összetörték Dohnányiék hangszereit”, *Békésmegyei Közlöny* LVI/53 (1929. március 5.): 2.

¹⁷ N. N., „A magyar filharmonikusok hangszereit összetörték Nürnberg és Pozsony között”, *Magyar Hírlap* XXXIX/53 (1929. március 5.): 7.

¹⁸ N. N., „Melles Béla elmondja a pozsonyi hangszerrombolás történetét”, *Ujság* V/53 (1929. március 5.): 3.

nem adták ki az együttes hangszereit, így azok visszatartása már eleve konfliktushelyzetet teremtett. Melles Béla imént idézett beszámolójából azonban az is kiderül, milyen mértékben sérültek meg az együttes hangszerei:

Az egyik nagybőgőnek például az egész nyaka ki volt törve. Egy másikat szintén használhatatlanná tettek. Hódossy kollégám¹⁹ értékes Spiegel-hegedűjét annyira összetörték, hogy a hanggerenda egész kilátszik. Ugyancsak összetörték Fekete hegedűjét,²⁰ továbbá Kárpáti²¹ és Schwartz²² csellóit is. A kürtök egy részének még a ventil-billentyűzetét is letörték. Fúvó hangszereinkben is sok kár esett. A fafúvók billentyűit össze-vissza görbítették, a kontra fagottot pedig teljesen tönkretették. Aki tudja, hogy milyen gondosan csomagolja el mindenki a hangszerét [...], az mindjárt láthatja, itt csak szándékos rombolás történhetett.²³

Ugyan az együttes hangversenymestere csupán néhány példát emelt ki a megrongált hangszerek közül, kérdéses, hogy a zenekarból pontosan hány hangszer vált használhatatlanná, és mennyi volt olyan állapotban, hogy biztosan játszani lehetett rajta a hangversenyen. Bár a sajtóban megjelent híradások szerint a rongálás célja az volt, hogy megakadályozzák a Filharmonikusok fellépését, a koncertet kölcsönhangszerekkel mégis megtartották. Ugyanakkor nem világos az sem, hogy a Melles által leírt – és fentebb idézett – egy óra elegendő lehetett-e a kölcsönhangszerek beszerzésére a hangverseny előtt, ugyanis a koncertet – legalábbis a fennmaradt műsorlap szerint – délelőtt 11 órakor tartották meg.²⁴ A hangversenymester nyilatkozatából az is kiderül, hogy elsőként a pozsonyi színházhoz fordultak, az intézmény azonban visszautasította az együttes megkeresését.²⁵ Ezt követően

¹⁹ A zenekar tagsági naplójában és Csuka Béla jubileumi kiadványában más írásmódban szerepel Hódosi István neve, aki a zenekar második hegedűse volt a szóban forgó időszakban. Csuka Béla, i. m., 98.

²⁰ Fekete Gyula a zenekar második hegedű pultjának szólamvezetője volt Dohnányi működése időszakában. Csuka, i. m., 98.

²¹ Dr. Kárpáthy Sándor az együttes magángordonkásaként és a Társaság választmányi tagjaként működött a szóban forgó időszakban. Csuka, i. m., 96 és 98.

²² Bár egyetlen jubileumi kötet felsorolásában sem szerepel a csellista, Schwartz József neve, valószínűleg azért, mert csupán alkalmanként szerepelt az együttes hangversenyein. A Filharmóniai Társaság irattárában megőrzött, a „Rendes tagok” névsorát tartalmazó kötetben megtalálható a neve.

²³ N. N., „Melles Béla elmondja a pozsonyi hangszerrombolás történetét”, *Ujság* V/53(1929. március 5.): 3.

²⁴ A Prágai Magyar Hírlap beszámolója szerint is délelőtt tartották meg a hangversenyt. N. N., „Dohnányi a Magyar Filharmonikusokkal Pozsonyban”, *Prágai Magyar Hírlap* VIII/54 (1929. március 5.): 9.

²⁵ I. m.

hasonló kérést fogalmazott meg Dohnányi zenekara a városi katonazenekar felé. Mivel Melles beszámolója szerint leginkább a zenekar fúvós hangszerei sérültek meg, a katonazenekar által kölcsönadott hangszerek, úgy tűnik, elegendőnek bizonyultak a koncert megvalósításához.

A hangversenymester beszámolója ugyanakkor a rongálást követő feljelentés részleteire is rávilágít:

[A] Hangverseny után a magyar konzullal együtt a rendőrségre mentem, ahol négyoldalas feljelentést tettem ismeretlen tettes ellen, hangszereink megrongálásáért. A rendőrségen az a gyanú merült fel, hogy [a] Marcheggnél történt átrakás közben rongálták meg a hangszereket. A nyomozást is ebben az irányban indították meg. Mi valószínűbbnek tartjuk, hogy [a] szombatról vasárnapra virradó éjszaka történt a rongálás. Holnap a filharmóniai zenekar tagjai gyűlést tartanak ebben az ügyben és valószínűleg a külügyminiszter közbelépését fogjuk kikérni.²⁶

Míg a helyi rendőrség a szállítás közben történt rongálásra gyanakodott – vagy inkább más irányba próbálta terelni a vizsgálatot, más elkövetőket –, addig a Filharmonikusok, nyilvánvalóan a hangszerek visszatartása miatt pozsonyi kezek közbenjárására gondoltak. A fent említett eljárásról és annak következményeiről azonban egyelőre semmiféle információ nem áll rendelkezésünkre. Az is elképzelhető – amire az említett feljelentés során is felmerült a gyanú –, hogy a feltételezhető szállítás közbeni gondatlanság miatt a károk megtérítését a csehszlovák vasúttársaság egyszerűen nem akarta kifizetni. Bár az 1929-es eseményeket a Filharmóniai Társaság titkára, Melles Béla már idézett beszámolója igen részletesen – kollégái hangszereit konkrétan megnevezve és igen realiztikusan – írta le, mégsem áll rendelkezésünkre semmilyen további közvetlen bizonyíték arra vonatkozóan, hogy a hangszerek megrongálása valóban megtörtént. Éppen ezért lehetséges, hogy a szóban forgó ügyet a magyarországi sajtó, nyilvánvalóan politikai okokból, némiképp felfújta, amivel egyúttal a trianoni békediktátum igazságtalanságát és az ország revizionista eszméit is demonstrálni tudta.

Mindezek fényében érdemes áttekinteni, hogy más, hosszabb terjedelmű beszámolók milyen további mozzanatokra hívták fel a figyelmet, illetve tartalmazznak-e valamiféle

²⁶ I. m.

politikai utalást. Az alfejezet végén idézett, Az *Est* hasábjain megjelent meglehetősen szókimondó íráson kívül néhány további beszámoló szintén igen élesen fogalmazott a Filharmonikusokat ért támadás politikai háttéréről. A *Budapesti Hírlapban* aláírás nélkül megjelent „Cseh muzsika” címet viselő cikk meglehetősen ironikus hangvétellel foglalta össze az események mögött húzódó problémákat:

Ország-világ tudja, hogy a csehek nemcsak nem barbár nép, hanem ellenkezőleg, a művészetek nagy pártfogója és művelője. A franciák ezt már akkor elismerték, amikor a maguk nyelvére a jött-ment múzsafiakat a csehek német néven át bohém-eknek vették be. Ők maguk pedig fényes tanúságot tettek magukról, amikor a karmaik közé került Pozsony városában a Duna partján álló gyönyörű Mária-Terézia-szobrot, Fadrusz remekét, a képzőművészet iránt való lelkesedés egyik rohamában darabokra zúzva hordották szana-széjjel, emlékül. Ez azonban még semmi ahhoz képest, ahogyan a zenét szeretik. Általánosan ismert dolog, hogy a háború előtt ők muzsikáltak Ausztriát a másvilágra. [...] Egy osztrák legendából tudjuk azt is, hogy amikor az odaváló Payer-féle vitéz expedíció 1872-ben az Északi-sarkhoz közel[,] jégmezők és jéghegyek halott sivatagjaiban a Ferenc József-földet fölfedezte, hajóját a parton már ott várta egy cseh rezesbanda és a Gotterhaltéval [sic] kedveskedett nekik. Aminek különben geográfiailag is megfelel Benes [sic] külügyminiszterüknek az a vulkánikus kitörése, hogy most már nemcsak az Északi-sarkot, hanem a Duna völgyét is lefoglalják a cseh génusz tulajdonául olyképpen, hogy az ősi Habsburg-uralkodóház gazdátlan örökségét, a nagy Duna-monarchiát is ők veszik át, beleértve természetesen a tenyérnyi Magyarországot is.²⁷

A politikailag igen komoly problémákat érintő írás szarkasztikus hangvétele azonban az együttes hangszereit ért támadás háttérének magyarázatakor sem változott:

Ez a cseh kultúrérzékből fakadó csirkefogó ötlet éppen a genfi Népszövetség kisebbségi jogtalanságainak tárgyalását előzte meg. Soha jobbkor! A lehető legvilágosabb megmutatása annak, hogy mily nemes kultúrjogerzet és

²⁷ N. N., „Cseh muzsika”, *Budapesti Hírlap* XLIX/54 (1929. március 6.): 1.

milyen őszinte békeszeretet hatja át a cseheket a maguk magyar, német, vagy tót kisebbségének nagyobb és talán szentebb érdekei és jogai, vagyona és megélhetése iránt, holottan még a fülük sem képes elviselni egy kis magyar – oh, nem is magyar, hanem világműveltségi zenét, ha azt magyarok játszóák.²⁸

Az újságíró által említett genfi népszövetségi ülés – amelyet éppen a magyarok kezdeményeztek és a kisebbségi kérdések megvitatását tűzte ki céljául – valóban a Dohnányi együttesét ért incidens után került megrendezésre.²⁹ Lehetséges, hogy a Filharmóniai Társaság hangszereit ért támadás háttérében a Kisantant és a csehszlovák külügyminiszter – a cikkben felidézett Edvard Beneš – vezette Magyarország ellen irányuló propaganda egyaránt jelentős szerepet játszott.³⁰ Mint ahogy az idézett írásból kiderül, a rongálások okának magyarázatakor elsősorban a cseheket okolták a Pozsonyban élő tótokkal, azaz szlovákokkal szemben: az újonnan létrejött Csehszlovákiában ugyanis – a magyarokhoz és németekhez hasonlóan – a szlovák lakosság is kisebbségbe került. Voltaképpen kérdésként merülhet fel az is: a zenekar hangszereit valóban az országban domináns pozícióban lévő csehek, vagy a Pozsonyban többségben élő szlovákok tették-e tönkre. A cikk – valószínűleg a már említett népszövetségi tárgyalások miatt – a cseheket vádolta, nem pedig a szlovák kisebbséget. Ebből is érzékelhető: a magyar közélet általában véve a csehekkel azonosította politikai ellenfeleit, a szlovákok ellen nem táplált ellenséges érzéseket annak ellenére, hogy az egykori magyar területek Csehszlovákia szlovák részén voltak találhatóak.

Amikor a már említett Fadrusz-szobrot lerombolták, akkor a közélet e tettet a trianoni békeszerződés következtében megcsonkított országgal állította párhuzamba. A hangszereket ért rombolást viszont a *Nemzeti Ujság* „Harmónia és diszharmónia” című beszámolója egyrészt a magyar kultúra szétzúzásának szándékával, másrészt a nemzetiségek ellehetetlenítésével magyarázta.³¹ Nem meglepő azonban, hogy nem találunk a magyarországi lapokban megjelent beszámolókhöz hasonló híradásokat a háború után létrejött Csehszlovákia

²⁸ I. m. Az idézetben említett Payer-féle osztrák–magyar északi-sarki expedícióhoz lásd: Julius von Payer, *Die österreichisch-ungarische Nordpol-Expedition in den Jahren 1872–1874* (Wien: Alfred Hölder, 1876).

²⁹ A Népszövetség ötödik számú kongresszusának megrendezésére 1929. augusztus 26 és 28 között került sor Genfben. Eiler Ferenc (ford. és sajtó alá rendezte), *Európai Nemzetközi Kisebbségek Kongresszusainak határozatai (1925–1937)*, (*Documenta Historica* 30.) (Szeged: A JATE Történész Diákkör kiadványa, 1996), 53–58.

³⁰ Zeidler Miklós, *A revíziós gondolat* (Pozsony: Kalligram, 2009), 91.

³¹ N. N., „Harmónia és diszharmónia”, *Nemzeti Ujság* XI/54 (1929. március 6.): 1.

területéről. Bár a Prágához kötődő magyar vonatkozású *Prágai Magyar Hírlap* írt a hangversenyről, mégsem említette meg a Filharmonikusokat ért pozsonyi rongálást.³² Mindazonáltal amikor mintegy két héttel később Dohnányi elvállalta Prágában a Cseh Filharmonikusok dirigálását, nem történt további, hasonlóan ellenséges magatartású eset, sőt a kritikák szerint a karmester Dohnányi meglehetősen pozitív fogadtatásban részesült.³³

A pozsonyi történések után Dohnányi szülővárosában megvalósult szerepléseit a későbbiekben sem övezte zavartalan légkör. A sajtóban megjelent híradások szerint ugyanis 1931-ben „sovinszta csehszlovák körök” – mint a korabeli beszámolókból kiderült, nem első alkalommal – igyekeztek megakadályozni Dohnányi szólószongora estjét.³⁴ A hangverseny végül 1931. május 3-án mégis létrejöhett, ezúttal azonban a sajtóhíradások Dohnányi sikeréről,³⁵ nem pedig törött hegedűkről vagy összetört zongoráról számoltak be.

³² Lásd például: N. N., „Dohnányi a Magyar Filharmonikusokkal Pozsonyban”, *Prágai Magyar Hírlap* VIII/54 (1929. március 5.): 9.

³³ A Magyar Távirati Iroda hírei: https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1929_03_2/?query=dohn%C3%A1nyi&pg=286&layout=s. (Utolsó megtekintés: 2019. október). Lásd még: N. N., „Dohnányi ünneplése Prágában”, *Pesti Napló* LXXX/70 (1929. március 27.): 10; N. N., „Dohnányi Ernő nagy sikere Prágában”, *Uj Nemzedék* XI/70 (1929. március 27.): 10. További vizsgálatot igényel azonban, hogy voltak-e olyan magyarországi művészek, vagy együttesek akik koncerteztek a húszas évek Pozsonyában és történt-e velük hasonló eset – bár feltételezhetően azt a napilapok párhuzamként említették volna a filharmonikusokat ért támadásról szóló beszámolóikban.

³⁴ N. N., „Nagyszerűen sikerült Dohnányi Ernő pozsonyi hangversenye”, *Prágai Magyar Hírlap* X/102 (1931. május 5.): 9.

³⁵ I. m., 9.